

CODZIENNOŚĆ
I NIECODZIENNOŚĆ
OŚWIECONYCH

1

CODZIENNOŚĆ I NIECODZIENNOŚĆ
OŚWIECONYCH

1

NR 3061

CODZIENNOŚĆ I NIECODZIENNOŚĆ OŚWIECONYCH

1

PRZYJEMNOŚCI, PASJE I UPODOBANIA

pod redakcją

Bożeny Mazurkowej

z udziałem

Małgorzaty Marcinkowskiej

i Szymona Piotra Dąbrowskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2013

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Teresa Kostkiewiczowa

Spis treści

Słowo wstępne	7
Agata Roćko	
Sarmacki świat wartości materialnych w XVIII wieku. Zarys problematyki	11
Barbara Arabas	
Zabawy plenerowe w XVIII wieku na podstawie dzieł Giuseppe Zocchiego	25
Adam Bukowski	
Spektatorowie warszawskiego Opernhauzu za panowania Augusta III Sasa	39
Katarzyna Winnicka	
Osiemnastowieczna kariera barokowego „Klucza prognostykarskiego...”	51
Jacek Szpak	
Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku. Zarys problematyki	65
Danuta Kowalewska	
Wizyty gości z zaświatów w refleksji teoretycznej oświeconych	77
Anna Malińska	
„Gorzkie żale” i inne nabożeństwa pasyjne w XVIII wieku	89
Małgorzata Marcinkowska	
Realia życia codziennego w poetyckich modlitwach polskich oświeconych	99
Magdalena Bożena Toczyńska	
O biżuterii oświeconych uwag kilka	111
Agata Roćko	
Porcelanomania oświeconych	127
Beata Garlej	
Kuchnia bohaterów dzieł Ignacego Krasickiego	145

Magdalena Górowska	
Uroki biesiady w poezji księdza Józefa Morelowskiego	165
Beata Prokopczyk	
O życiu pasterzy w sielankach Franciszka Zabłockiego	179
Anna Petlak	
Miłosne „odezwy” do Laury Wincentego Ignacego Marewicza	191
Dominika Świątoniowska	
O rokokowych miłośkach w buduarze i w klasztornej celi	203
Magdalena Patro-Kucab	
Rozkosze małżeńskiej alkowy w poetyckiej relacji Stanisława Trembeckiego	219
Grażyna Filip	
Erotyczna leksyka i metaforyka w utworach Stanisława Trembeckiego z rękopiśmiennego obiegu	233
Weronika Pawlik-Kwaśniewska	
Codziennosc eksperymentu. „Podolanka...” Michała Dymitra Krajewskiego	253
Jacek Głazewski	
Życie intelektualne w „Pamiętnikach” Marie-Jeanne Roland	261
Monika Urbańska	
Doświadczenia kobiet w powieściach Anny Mostowskiej	273
Jolanta Kowal	
Portrety kobiet epoki stanisławowskiej w powieści „Dola i niedola” Józefa Ignacego Kraszewskiego	285
Wykaz ilustracji	301
Indeks osobowy	303
Summary	317
Résumé	321

Słowo wstępne

Tom oddawany do rąk czytelników to druga już publikacja zbiorowa przygotowana staraniem opiekuna naukowego i członków studenckiego Koła Oświeconych, działającego od września 2011 roku na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zrzeszoną w naukowym kole młodzież akademicką z różnych kierunków katowickiej Uczelni (filologii polskiej, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, kulturoznawstwa, historii, MISH) łączy autentyczna fascynacja literaturą i szeroko pojętą kulturą „wieku świateł”. Podejmowane przez nią rozliczne przedsięwzięcia o charakterze naukowym, dydaktycznym, artystycznym i kulturalnym mają na celu poszerzanie wiedzy o duchowym i materialnym dziedzictwie XVIII wieku oraz upowszechnianie tych wiadomości w kręgu młodzieży na wszystkich etapach ścieżki edukacyjnej. Jednym z celów działalności Koła Oświeconych jest bowiem inspirowanie młodych ludzi do samodzielnego poznawania kultury dawnej, do utrwalania pamięci o jej dorobku oraz twórczym oddziaływaniu na wieki późniejsze – aż po współczesność. Zainteresowanie różnymi aspektami dziedzictwa Oświecenia, a także dążenie do pogłębiania wiedzy i ożywiania pamięci o nim członkowie Koła realizują w zróżnicowanej formie – poprzez bogatą ofertę warsztatów twórczych, przeznaczone do powszechnego użytku, tematyczne zakładki internetowe, multimedialne i artystyczne pokazy oraz wystawy i prezentacje, a także konferencje naukowe, poświęcone literaturze i kulturze „wieku rozumu”.

Do ostatniej ze wskazanych kategorii należało przedsięwzięcie, którego pokłosiem jest tom przekazywany czytelnikom. Była to pierwsza w dziejach katowickiej Uczelni ogólnopolska, interdyscyplinarna konferencja naukowa w takim wymiarze i w całości poświęcona kulturze oraz historii „wieku świateł”¹.

¹ Zob. S.P. DĄBROWSKI: *Oświeceniowe realia w katowickiej scenerii*. „Gazeta Uniwersytecka UŚ” 2013, nr 4, s. 10–11. Oświeceniową codzienność przybliżył także spektakl zamykający pierwszy dzień obrad. W katowickim Teatrze Korez odbyła się połączona w harmonijną ca-

W czasie dwudniowych obrad (15–16 listopada 2012 roku), które toczyły się w budynku Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, przedstawione zostały pierwotne, skrócone wersje rozpraw pomieszczonych w obecnej publikacji, a także w części drugiej, również przygotowywanej do druku. W konferencji, wpisującej się w tradycje Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego, wzięli udział nie tylko doświadczeni i początkujący badacze, będący pracownikami naukowymi wyższych uczelni oraz ośrodków naukowych, lecz także młodzież akademicka wszystkich stopni studiów (licencjackich, magisterskich i doktoranckich), której zainteresowania naukowe skupiają się na kulturze materialnej i duchowej Oświecenia.

Problematyka katowickich obrad wpisuje się w podjęte już w Polsce badania nad różnymi aspektami życia codziennego ludzi XVIII wieku – prywatnego i publicznego; w zdrowiu i w chorobie; w miastach, w miasteczkach i na wsi; w rezydencjach i w podróżach². W syntetycznym szkicu, otwierającym olsztyńską publikację pokonferencyjną z 2006 roku, Teresa Kostkiewiczowa zwróciła uwagę, jak wielkie znaczenie dla poznania rzeczywistego, pełnego obrazu kultury danego czasu, pozostającej pod przemożnym wpływem sfery obyczajowej, oraz wielorakich upodobań, zamiłowań, doświadczeń i mentalności ówczesnych ludzi, ma uważne, wnikliwe pochylenie się w badaniach humanistycznych nad różnymi aspektami życia codziennego, mającego stały, ustalony rytm. Fenomen „codzienności”, rozpoznawalny, zdaniem autorki, w opozycji do kategorii „odświętności”, nabiera szczególnej wagi, jeśli zostaje piórem utrwalony:

Można powiedzieć, że bieg czasu wpisuje niejako codzienność w sferę natury, a wytwarzane w czasie i związane z bytowaniem ludzkim rytuały codzienności – przez swoją powtarzalność i normatywność – jakby przeciwstawiają się biegowi czasu i sytuują ją w obszarze kultury. [...] Przez samo zatrzymanie uwagi na czymś, co w strumieniu życiowych „mikrowydarzeń” mija niepostrzeżenie i nie pozostawia widomego śladu, dokonuje się w literaturze nobilitacja tego, co w rzeczywistości codziennej jest tylko prostym ogniwem monotonnego trwania powszedniości³.

łość prapremiera fragmentów *Kawy* oraz poddanej niewielkim skrótom dwuaktowej *Panny na wydaniu* Adama Kazimierza Czartoryskiego w wykonaniu członków i opiekuna naukowego Koła Oświeconych – w strojach z epoki, udostępnionych przez Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach.

² Zob. między innymi: *Między Barokiem a Oświeceniem. Obyczaje czasów saskich*. Red. K. STASIEWICZ, S. ACHREMCZYK. Olsztyn 2001; *Dwory magnackie w XVIII wieku. Rola i znaczenie kulturowe*. Red. T. KOSTKIEWICZOWA, A. ROČKO. Warszawa 2005; *Między Barokiem a Oświeceniem. Radości i smutki dnia codziennego*. Red. S. ACHREMCZYK. Olsztyn 2006; *Przyjemność w kulturze epoki rozumu*. Red. T. KOSTKIEWICZOWA. Warszawa 2011.

³ T. KOSTKIEWICZOWA: *Uwagi o kategorii codzienności i o codzienności w literaturze. Na przykładzie poezji XVIII wieku*. W: *Między Barokiem a Oświeceniem. Radości i smutki dnia codziennego...*,

W kontekście wskazanych ustaleń i rozróżnień autorzy tekstów pomieszczonych w tej publikacji przede wszystkim skupiają uwagę na wpisanych w rytm życia codziennego przyjemnościach, rozrywkach, upodobaniach i zamiłowaniach ludzi XVIII wieku. Wśród obserwowanych zjawisk znalazły się też fakty, zdarzenia i doświadczenia, które wykraczają poza sferę szeroko rozumianej powszedniości, wyróżniając się tym samym na tle niezmiennych zjawisk oraz ludzkich czynności, składających się na ustalony rytm codzienności. Jak wskazuje bowiem Teresa Kostkiewiczowa:

Rzeczywistość codzienna jest powtarzalnością i ciągłością, dającą się uchwycić i rozpoznać przez opozycję do tego, co tę ciągłość zakłóca lub przerywa, co wprowadza odmianę i zróżnicowanie⁴.

W świetle tej właśnie relacji bardziej wyraziste stają się zarówno obserwowane przez autorów zjawiska należące do codziennego wymiaru życia, jak i zdarzenia, doświadczenia, przyjemności i rozrywki, które mają znamię odświętności.

Tom otwiera syntetyczna rozprawa poświęcona różnym elementom i wytworom kultury materialnej doby XVIII wieku, będącym swego rodzaju znakami takich pożądaných przez szlachtę polską wartości, jak pozycja, splendor oraz zaszczyty⁵. Pozostałe prace przybliżają wybrane kręgi oświeceniowej powszedniości i odświętności, wiążącej się w większości z przyjemnymi doznaniem i doświadczeniami. Autorzy poświęcili uwagę: religijności XVIII wieku, wpisanej w obyczaj, powszechne mniemania i w konkretne dzieła, ówczesnym upodobaniom teatralnym i czytelniczym, kulturze stołu, a także kolekcjonerskim pasjom i rekreacjom oraz utrwalonym w tekstach literackich uczuciom i namiętnościami ludzi tego czasu. Ponadto w rozprawach przybliżone zostały postrzeżenie oraz ocena zamiłowań i stylu życia kobiet XVIII stulecia w dziełach z XIX wieku.

Redaktorzy

Katowice, marzec 2013 r.

s. 10, 17; przedruk w autorskim tomie: *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*. Warszawa 2010, s. 266–267, 277.

⁴ Ibidem, s. 9; przedruk, s. 265.

⁵ Rozprawę otwierającą tom Agata Ročko, jako honorowy gość konferencji, przygotowała na potrzeby tej publikacji.

Wykaz ilustracji

Barbara Arabas: *Zabawy plenerowe w XVIII wieku na podstawie dzieł Giuseppe Zocchiego*

- Fot. 1. Giuseppe Zocchi: *Altalena* (Huśtawka), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 29.
- Fot. 2. Giuseppe Zocchi: *Volano* (Badminton), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 29.
- Fot. 3. Giuseppe Zocchi: *Pallacorda* (właściwie *Pallone col bracciale*, czyli gra w piłkę z bransoletą), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 30.
- Fot. 4. Giuseppe Zocchi: *Tiro con larco* (Strzelanie z łuku), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 30.
- Fot. 5. Giuseppe Zocchi: *Biliardo* (Bilard), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 33.
- Fot. 6. Giuseppe Zocchi: *Palant* (Palant), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 33.
- Fot. 7. Giuseppe Zocchi: *Vista* (Wzrok), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 34.
- Fot. 8. Giuseppe Zocchi: *Udito* (Słuch), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 34.
- Fot. 9. Giuseppe Zocchi: *Aria* (Powietrze), 1750–1755, Opificio delle Pietre Dure di Firenze, fot. B. Arabas. Su concessione del Ministero per i Beni e le Attività Culturali, s. 34.

Magdalena Bożena Toczyńska: O biżuterii oświeconych uwag kilka

- Fot. 1. Srebrna replika broszy z początku XIX wieku w kształcie kokardy, filigran, XXI wiek, ze zbiorów prywatnych, fot. M.B. Toczyńska, s. 117.
- Fot. 2. Mosiężna bransoleta, XVIII wiek, ze zbiorów prywatnych, fot. M.B. Toczyńska, s. 117.
- Fot. 3. Mosiężna brosza z czerwonymi kamieniami, XIX wiek, ze zbiorów prywatnych, fot. M.B. Toczyńska, s. 117.
- Fot. 4. Mosiężny guz z turkusem, XVIII wiek, ze zbiorów prywatnych, fot. M.B. Toczyńska, s. 118.
- Fot. 5. Mosiężna zapona, XVIII wiek, ze zbiorów prywatnych, fot. M.B. Toczyńska, s. 118.
- Fot. 6. Pozłacany medalion z niebieskim kamieniem, strona wewnętrzna, XIX wiek, ze zbiorów prywatnych, fot. M.B. Toczyńska, s. 121.
- Fot. 7. Pozłacany medalion z niebieskim kamieniem, strona zewnętrzna, XIX wiek, ze zbiorów prywatnych, fot. M.B. Toczyńska, s. 121.

Agata Roćko: Porcelanomania oświeconych

- Fot. 1. Dzban i czarki, wzór z 1740 roku, Miśnia, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 129.
- Fot. 2. Filiżanka podszkliwiana kobaltem, około 1750 roku, Miśnia, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 129.
- Fot. 3. Talerz, wzór cebulowy z pierwszej połowy XVIII wieku, Miśnia, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 130.
- Fot. 4. Komplet śniadaniowy, wzór cebulowy z pierwszej połowy XVIII wieku, Miśnia, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 130.
- Fot. 5. Znak fabryczny, manufaktura porcelany, 1784 rok, Korzec, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 137.
- Fot. 6. Komplet śniadaniowy podszkliwiany kobaltem, wzór z XVIII wieku, Miśnia, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 137.
- Fot. 7. Filiżanka z talerzykiem ozdobiona miniaturą, XIX wiek, Korzec, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 138.
- Fot. 8. Filiżanka bez uszka, XIX wiek, Korzec, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 138.
- Fot. 9. Filiżanki, wzór z różą z XVIII wieku, Miśnia, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 141.
- Fot. 10. Komplet śniadaniowy, XIX wiek, Tomaszów Lubelski, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 141.
- Fot. 11. Figurka, pierwsza połowa XIX wieku, Horodnica, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 141.
- Fot. 12. Waza, XIX wiek, Baranówka, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 142.
- Fot. 13. Solniczka, XIX wiek, Ćmielów, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 142.
- Fot. 14. Talerz, XIX wiek, Baranówka, ze zbiorów autorki, fot. A. Roćko, s. 142.

Indeks osobowy

- Abbadie Jacques 269
Abdülhamid I, sułtan osmański 134
Achremczyk Stanisław 8, 17, 51, 77, 100, 150, 151
Ackermann Konrad 45
Adalberg Samuel 189
Adam z Opatowa 72
Adamczewska Izabella 184, 186
Adamowski Jan 108, 249
Albani Jan Franciszek 49, 50
Aleksander III Wielki, król macedoński 74
Aleksandrowska Elżbieta 12, 165, 166, 168, 192, 193, 211
Alembert Jean-Baptiste Le Rond d' 269, 271
Alvarez Manuel 73
Ambroży z Mediolanu, św. (właśc. Ambrosius Aurelius) 104–105
Amiens Pierre-Antoine d' 270
Ankwicz Michał 131
Ankwiczowa Tekla z Sierakowskich 131
Apicjusz (właśc. Marcus Gavius) 152
Arabas Barbara 25, 301
Arasse Daniel 230
Arbes Cesare d' 45
Argens markiz d' zob. Boyer d'Argens
Jean-Baptiste de
Arystoteles 215
August II Mocny, król polski 17, 40, 41, 43, 131
August III Sas, król polski 17, 20, 22, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 61, 78, 90, 127
Augustyn z Hippony, św., doktor Kościoła 73
Aulnoy Marie-Catherine d' 209
Austin John Langshaw 95
Azori Jan 72
Bacciarelli Marcello 122, 154
Bachórz Józef 297
Baczko Bronisław 51, 62, 63
Bajerowa Rozalia z Binkiewiczów 116
Baka Józef 100, 101, 103, 106
Banasiak Bogdan 214
Banier Antoine 268
Bardecka Anna 40
Baronio Cesare 73
Barrière Pierre 264, 270
Bartmiński Jerzy 237, 243, 246
Bartnicki Roman 103
Bartoszewicz Julian 21
Barry księżna du (Jeanne Bécu, comtesse du Barry zw. Madame du Barry) 244
Barylewska-Szymańska Ewa 122
Baszkiewicz Jan 262
Bataille Georges 223

- Bator Joanna 254, 256
Beaufort zob. Somerset Henry Charles FitzRoy
Beda Czcigodny (Venerabilis), św. 81, 93
Belentschikow Renate 238
Belot Victor Raoult 262
Benedykt XIV, papież (właśc. Prospero Lorenzo Lambertini) 81
Benger Mikołaj 71, 72–73
Benign z Genui 72
Benik (Boenning) Stanisław Wawrzyniec 91
Benisławska Konstancja z Ryków 100, 101, 103, 104–105, 109
Bergier Jean 269
Bernacki Ludwik 148
Bernard z Clairvaux, św. 93
Bernis François-Joachim de Pierre de 216
Bernoulli Johann 113
Best Otto Ferdinand 227
Bieliński Franciszek 22, 23
Bielska-Łach Monika 203
Bieńkowska Barbara 68
Bieńkowski Mateusz 220
Bieńkowski Tadeusz 169
Bieńkowski Wiesław 82
Bigoszevska Wanda 111, 123
Bobrowicz Jan Nepomucen 108
Bocian Kazimierz 211
Bockenheim Krystyna 145, 146, 147
Bogusławski Wojciech 42, 43, 44, 50
Bohomolec Franciszek 51, 78
Bohomolec Jan Chryzostom 78–87
Bojarska Natalia 147
Bordoni-Hasse Faustyna 41
Borkowska Małgorzata 18, 20
Borowski Andrzej 224
Bossuet Jacques-Bénigne 268
Boucher François 204, 206, 207, 217
Boulanger Nicolas-Antoine 270
Boyer d'Argens Jean-Baptiste de 259, 269
Braniccy, rodzina 22, 23
Branicka Elżbieta (Izabela) z Poniatowskich 24
Branicki Franciszek Ksawery 238
Branicki Jan Klemens 24, 132–133
Brat Henryk zob. Henryk z Saltrey
Brat Lawrence zob. Herman Nicolas
Bride Jacques Tourne 32
Brissot Jacques Pierre 262
Brodziński Kazimierz 108
Brückner Aleksander 239, 240, 241
Brzeczek Anna zob. Malińska Anna
Brzeziński Pafnucy 71
Brzozowski Jacek 175, 176
Buchwaldówna Paulina zob. Buchwald-Pelcowa Paulina
Buchwald-Pelcowa Paulina 14
Buczowski Michał 91
Buffon Georges-Louis Leclerc de 269
Bugaj Roman 80
Bukowski Adam 39
Buonarroti Michelangelo (Michał Anioł) 208
Burdziej Bogdan 179
Burszta Wojciech Józef 219
Buszewicz Elwira 221
Bystroń Jan Stanisław 11, 20
Bzowski Abraham 73

Calmet Augustyn 86
Canaletto (właśc. Bernardo Bellotto) 25
Carcani 128
Casanova de Seingalt Giovanni Giacomo 216
Cassirer Ernst 106
Celtis Konrad (właśc. Konrad Pickel; Bickel) 227
Cervantes y Saavedra Miguel de 268
Cezar zob. Juliusz Cezar
Chachulski Tomasz 100, 101, 179, 192, 199
Charczewska Anna z Krasickich 148
Chardin Jean-Baptiste 36
Chartier Roger 267
Chelstowski Dionizy 72
Chlebowski Bronisław 43
Chmielnicki Mikołaj Kazimierz 8
Chmielowski Piotr 274, 287
Chodkowski Andrzej 46
Chojnacka Halina 135, 140

- Chorzępa Michał 94
Chreptowiczowa 20
Chyra-Rolicz Zofia 40
Cichor Dariusz 66
Cisek Andrzej Marcei 262
Clarke William 269
Coelius Pannonius Gregorius 72
Collin de Plancy Jacques Auguste Simon
82, 84
Colombo Realdo 230
Compère Marie-Madeleine 267
Condorcet Jean Antoine Nicolas Caritat
de 262
Contini Robert 25
Corbin Alain 230
Corneille Pierre 289
Correggio Antonio 208
Cosimo I de' Medici, wielki książę Tos-
kanii 26
Courtine Jean Jacques 230
Crébillon Claude-Prospér Jolyot de (zw.
Crébillonem synem) 213, 214
Crévier Jean-Baptiste Louis 265
Cyceron (Marcus Tullius Cicero) 72, 73
Czapska Anna Hutten- 198
Czapska Maria Hutten- 198
Czapski Franciszek Stanisław Kostka
Hutten- 197–198
Czarniecki Stefan 24
Czartoryscy, rodzina 23
Czartoryscy, ród 103, 124, 217
Czartoryska Izabela (Elżbieta) z Flemmin-
gów 112–113, 274, 290
Czartoryski Adam Kazimierz 8, 180, 275
Czartoryski Aleksander August 113
Czartoryski Józef Klemens 134, 135–136
Czechowicz Tobiasz 71
Czerwik Stanisław 89
Czwornóg-Jadczak Barbara 273
Czyż Antoni 101, 166, 192
- Danielski Wojciech 101
Danowska Ewa 131
Dante Alighieri 84
Danton Georges-Jacques 261
- Daszkowski Zbigniew 230
Dawidson Jerzy 39, 40
Dąbrowicz Elżbieta 199
Dąbrowska Anna 233, 234, 247, 248
Dąbrowski Roman 204, 205, 211
Dąbrowski Szymon Piotr 7, 9, 283
Del Rio Martin 83
Delumeau Jean 78
Dernałowicz Maria 17, 90, 127
Diderot Denis 216, 253, 255, 269
Dihm Jan 17, 27, 128
Długosz Jan 72, 74
Dmochowski Franciszek Ksawery 31
Dobak Anna 180, 181, 182, 185, 186, 187
Dobakówna Anna zob. Dobak Anna
Dolczewski Zygmunt 112
Dominik Guzmán, św. 91–92
Dönhoff Jan Kazimierz 71, 73
Drelinkurt Karol 73
Drozdowicz Zbigniew 268
Družbacka Elżbieta 128, 130
Drzażdżyńska Helena 42
Dudzińska-Facca Anna 80
Dumanowski Jarosław 17, 18, 123, 145,
146, 150, 157
Dwornik Leonard 107
Dydyński Łukasz 71
Dziemidok Bohdan 215–216
Dziubecki Tomasz 133
- Ėggerer Andrzej 72
Épinay Louise Florence Pétronille Tardieu
d'Esclavelles d' 261
Essen Franciszek 290
Estreicher Karol 52
Eusetius Jan 74
- Fauchet Paul 262
Fénelon François 268, 275
Ferdinando I de' Medici, wielki książę
Toskanii 26
Ferrère François 50
Ficino Marsilio 226
Fijałkowski Sławomir 111
Filar Marian 230

- Filip Grażyna 233
 Fischer Paweł 80
 Fiszerowa Wirydianna z Radolińskich,
 1° v. Kwilecka 230
 Fleury André Hercule de 268
 Foks (Fox) Michał 147–148, 153
 Fournet Hubert André 268
 Fragonard Jean-Honoré 205
 Franciszek Borgiasz z Toledo, św. 72
 Franciszek I Stefan Lotaryński, cesarz
 rzymsko-niemiecki 26
 Fryderyk II Wielki, król pruski 162, 294
 Furet Francis 261
 Furman, astrolog 52
- Gajda Stanisław 99
 Gajecki Aleksander 173–174
 Gajkowa Olga 187
 Galen (Claudius Galenus) 55
 Galileusz (właśc. Galileo Galilei) 35–36
 Galland Antoine 210
 Garczyński Stefan 12
 Garlej Beata 145
 Gauchat Louis 269
 Gawiński Jan 186
 Gazda Grzegorz 184
 Gebethner Jan 273
 Gélis Jacques 230
 Genlis Stéphanie-Félicité de 275, 278
 Geoffrin Marie-Thérèse Rodet 264
 Gerini Marchese Andrea 25, 26
 Gervasio Roberto 216
 Ghigiotti Kajetan 153
 Giaurino Ippolito 35
 Glaize Elżbieta 100, 103
 Gloger Zygmunt 166
 Głazewski Jacek 261
 Gniatkowski Anioł 71
 Godebski Cyprian 103, 104
 Godineau Dominique 261, 262, 265, 266
 Godlewski Grzegorz 171
 Goldoni Carlo 44, 45
 Goliński Zbigniew 15, 17, 90, 101, 127, 132,
 148, 162, 165, 179, 192, 209, 237, 287
 Gołdonowski Andrzej 71, 73
- Gołębiowski Stefan 175
 Gomulicki Juliusz Wiktor 192, 222, 235–
 236, 237
 Gorczyńska Małgorzata 51, 57
 Gozdzka Barbara z Małachowskich 220
 Gozdzka Karolina zob. Sanguszkowa
 Karolina z Gozdzkich
 Gozdzki Stanisław Bernard 220
 Górowska Magdalena 165
 Górska Magdalena 21–22, 23, 51, 57
 Grabowska Elżbieta 290
 Grabowska Maria 299
 Grécourt Jean-Baptiste Joseph Willart de
 211, 220
 Grégoire Henri 262
 Grochowski Maciej 237
 Grochowski Stanisław 97
 Grochulska Barbara 39, 42
 Gruchała Janusz Stanisław 224
 Gryglewicz Feliks 101
 Grzebień Ludwik 80, 166
 Grzegorzyczkowa Renata 236, 238
 Grzegorz IX, papież (właśc. Ugolino di
 Conti di Segni) 73
 Grzegorz Wielki, papież, doktor Kościoła
 81
 Grzegorz z Nyssy, św. 93
 Grzelakowa Eliza 249
 Grześkowiak Radosław 168
 Gubrynowicz Bronisław 148, 149
 Gurgul Monika 194, 261
 Gutt Romuald Wiesław 219
- H**absburgowie Lotaryńscy, rodzina 26
 Halkiewicz-Sojak Grażyna 179
 Hamon Maurice 264
 Hanusiewicz-Lavallée Mirosława 100,
 221, 224, 225, 226, 227, 229
 Hasse Johann Adolf 45, 46
 Hazard Paul 268, 269
 Hélinand z Froidmont 83
 Helvétius Claude Adrien 270
 Hennel Roman 234
 Henryk z Saltrey 84
 Herbut Jan 73

- Herman Nicolas 221
Hezjod (Hesiodos) 251
Hieronim ze Strydonu, św., doktor Kościoła 57, 105, 268
Hinz Henryk 51, 52, 62, 63, 102, 108
Hipokrates z Kos 54
Hoffmanowa Klementyna z Tańskich 274
Hogarth William 207–208, 217
Holland Philemon 269
Homer (Homeros) 28, 31, 174, 251
Honoriusz III, papież (właśc. Cencio zw. Camerario) 155
Hooek-Demarle Marie-Claire 264
Horacy, Horacjusz (Quintus Horatius Flaccus) 175
Hyde Melisa 204, 206, 207, 208
- Im Hof Ulrich 266
Imieliński Kazimierz 223, 226
Ingłot Marek 166
Irigaray Luce 253, 254, 255, 256
- Jabłonowska Dorota (Teodora) 238
Jabłońska Teresa 155, 159
Jabłoński Maciej 44
Jachymowicz Piotr 114
Jackl Jerzy 196
Jan Chryzostom, św., doktor Kościoła 105
Jan Franciszek Regis, św. 101
Jan Kanty (Jan z Kęt), św. 74
Janeczek Stanisław 100
Janiaczyk Małgorzata 28
Janik Maciej 52
Jankowski Franciszek 114
Janowski Jan 230
Jarczykowa Mariola 179
Jasiński Jakub 103, 108, 192, 211
Jastrzębiec-Mosakowski Marek 253, 254, 255, 257, 259
Jastrzębski Andrzej 99–100
Jastrzębski Jerzy 227
Jawór Agnieszka 238, 240
Jelscy, rodzina 194
Jelska Barbara 193, 195, 196, 197, 201
Jelska Helena z Brzostowskich 193, 194
Jelski Władysław Wojciech 193
Jeske-Choiński Teodor 261, 298
Jeufroi Roman Wincenty 114
Jeziński Franciszek Salezy 295
Jędrzejko Ewa 234
Johnes Martin 31
Johnson Mark 245
Joziński 18
Julia Dominique 267
Juliusz Cezar (Caius Iulius Caesar) 74
Jurewicz Ignacy 19
Jurewiczowa Anna z Godlewskich 18–20
Jurewiczówna 19
- Kaczkowski Zygmunt 287
Kaczmarek Marian 16
Kaczorowski Włodzimierz 168
Kaczyński Paweł 277
Kadhubek zob. Wincenty zw. Kadhubkiem
Kadulska Irena 41, 166, 168
Kaleta Roman 24, 159
Kallimach Filip (właśc. Filippo Buonaccorsi) 227
Kałamarz Wojciech 90
Kamińska-Szmaj Irena 54, 247
Kamiński Ludwik 205
Kändler Joachim 143
Karnkowski Stanisław 72
Karol V, król francuski 83
Karolak Stanisław 234
Karpiański Franciszek 100, 101, 106, 200, 209
Karpowicz Michał 82
Katarzyna II, carowa rosyjska 165, 290
Kazimierz III Wielki, król polski 91
Kery (Keri) Jan 72
Kędziński Grzegorz 32
Kienzler Iwona 290
Kita Małgorzata 234
Kitowicz Jędrzej 17, 19, 20, 47, 90, 93, 94, 97, 127, 147
Kitowiczowa Irena 210
Klaudiusz (Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus), cesarz rzymski 244

- Klemens XI, papież (właśc. Giovanni Francesco Albani) 73
 Klimkiewicz Anna 194
 Klimowicz Mieczysław 44, 45, 148, 162
 Klonowic Sebastian Fabian 147
 Kluczwajd Katarzyna 111
 Kłoczowski Jan Andrzej 99
 Kłokocki Stanisław 32
 Knapski, Knapiusz, (Cnapius) Grzegorz 74
 Książnin Franciszek Dionizy 32, 100, 103, 104, 105, 108, 136, 139, 179
 Knobloch Mieczysław 114
 Koblański Józef 199
 Kochanowski Jan 147, 167–168, 170, 171, 172–173, 175–176, 227
 Kochowski Wespazjan 147
 Kocjan Krzysztof 83
 Kocka zob. Potocka Marianna z Kątskich
 Kollenicz Andrzej 72
 Kollenicz Florian 71, 72
 Kon Igor Siemionowicz 223
 Konarski Stanisław 41, 220, 235
 Konarski Stanisław Maria 148
 Konopczyński Władysław 12, 294
 Kopacz Artur 16
 Kopaliński Władysław 104, 154, 174, 175, 186, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 251
 Kordecki Augustyn 71, 72
 Kornecka Jolanta 261
 Korotaj Władysław 47
 Korotyński Władysław 42
 Korzeniewski Bohdan 44, 49
 Kostkiewiczowa Teresa 8, 9, 22, 77, 100, 101, 102, 103, 109, 132, 145, 159, 162, 165, 167, 179, 180, 185, 192, 203, 235, 237, 256
 Kościuszko Tadeusz 123
 Kotarska Jadwiga 169
 Kotowa Ida 275
 Kott Jan 177, 196, 220, 221, 238
 Kowal Jolanta 285
 Kowalczyk Jakub 112
 Kowalewska Danuta 51, 57, 63, 77, 78, 79
 Kowalski Piotr 227
 Kowecka Elżbieta 22, 132
 Kowecki Jerzy 40, 147
 Koziara Stanisław 90
 Koźbiałowicz Chryzostom 66
 Koźmian Kajetan 15–16, 188
 Krajewski Michał Dymitr 253, 255, 256, 257, 259, 260, 275, 277
 Kralowa Halina 216
 Krasicki Antoni 151, 154
 Krasicki Ignacy 14, 15, 127, 145–163, 208–209, 216, 275, 276, 287
 Krasicki Ignacy, bratanek biskupa 153–154, 294
 Krasińscy, rodzina 114
 Krasińska Róża z Ogińskich 21
 Kraszewski Józef Ignacy 24, 113, 273, 285–299
 Kraushar Aleksander 292
 Krawczyk-Tyrpa Anna 247
 Kreja Bogusław 100
 Kromer Marcin 72
 Król-Kaczorowska Barbara 40, 41, 42, 48
 Kryczyńska Anna 227
 Krystyna z Bolseny, św. 82
 Krzeszowski Tomasz 245
 Krzysztofik Małgorzata 52, 54
 Krzywy Roman 220, 221, 223, 226, 228, 231, 235
 Krzyżanowski Julian 148, 172, 189
 Krzyżański 282
 Kubalska-Sulkiewicz Krystyna 26, 203
 Kuchowicz Zbigniew 162, 170, 219, 225, 228, 229
 Kulisiewicz Zachariasz 128
 Kuncewicz Piotr 82
 Kuriusz (Curius Dentatus Manius) 152
 La Fontaine Jean de 237
 Labuda Aleksander Witt 83
 Laclou Pierre Choderlos de 213
 Lakoff George 245
 Lambertini Prospero Lorenzo zob. Benedykt XIV
 Laskowski Roman 238

- Le Goff Jacques 83, 84
Le Prince (Leprince) de Beaumont Jean-
ne-Marie 251
Lenglet du Fresnoy Nicolas 81
Leppert Martin 45
Lesage Alain-René 216
Lesseur (Lesserowicz) Wincenty de 122
Leszczyński Wacław 151
Leszek Biały, książę krakowski 155
Leśnodorski Bogusław 40
Letkiewicz Ewa 112, 115, 116, 122
Lévêque Jean-Jacques 262
Levey Michael Vincent 207
Lewański Julian 44, 45, 46
Lewicki Andrzej Maria 236, 237
Lewinówna Zofia 47
Lewis Matthew Gregory 273
Libera Zdzisław 292
Lichocka Halina 165
Linde Samuel Bogumił 56, 111, 187, 189,
225, 234, 235, 238, 239, 240, 241, 242,
249
Lipoiński Wojciech 28, 31, 35
Lipsius Justus (Joost Lips, Josse Lips) 74
Litwiniszyn Aldona 78
Locke John 275
Lombardi Paolo 80
Longhi Pietro 216
Loo Charles-Amédée-Philippe van 36
Lorencowicz Aleksander 73
Loth Roman 12, 192
Lubomirska Izabela (Elżbieta) z Czarto-
ryskich 290
Ludolf z Saksonii, książę 72, 73
Ludwik XI, król francuski 32
Ludwik XV, król francuski 15, 207, 244
Lukrecjusz (Titus Lucretius Carus) 224
- Łahodowski Maciej 73
Łącznowolski Jakub 13
Łojek Jerzy 213, 215
Łossowska Irena 253, 260
Łoś Wincenty 116
Łoziński Władysław 161
Łubieński Stanisław 74
- Łukasiewicz Małgorzata 266
Łukaszewicz Justyna 45
Łukaszyk Romuald 101
- Magier Antoni 47, 48
Makuchowska Marzena 108
Malanowski Mikołaj 112
Malińska Anna 89, 92
Mandressi Rafael 230
Manteuffel-Szarota Anna 203
Mańkowski Tadeusz 134
Map Walter 83
Marcin z Urzędowa 74
Marciniakówna Anna 163
Marcinkowska Małgorzata 9, 99
Marciszewski Jakub 154
Marewicz Bazyli Antoni 191
Marewicz Wincenty Ignacy 191–201
Marewiczowie, rodzina 195–196
Maria Teresa Habsburg, cesarzowa rzym-
ska 26
Marino (Marini) Giambattista 224
Marmontel Jean-François 209
Massalski Ignacy 195
Maślanka-Soro Maria 261
Mateusz Ewangelista, św. 94
Matthews-Grieco Sara F. 230
Matuszewska Przemysława 47
Matuszewski Krzysztof 214
Maver Giovanni 194
Mazarin Jules (właśc. Giulio Raimondo
Mazzarini) 72, 114
Mazurkova Bożena 7, 8, 9, 105, 179, 192,
199, 220, 222, 225, 244
McCreight Tim 112
Mechtylda z Hackeborn, św. 93
Medyceusze (Medici), dynastia 26
Meissonnier Just-Aurèle 22, 23
Meller Stefan 262, 263
Meres Bonawentura 72, 73
Metastasio, Metastazjusz (właśc. Pietro
Antonio Domenico Trapassi) 41, 45, 46
Mezer Franciszek de 134, 135
Mezer Michał de 135, 136
Mézeray François Eudes de 265

- Męczyńska 19
 Michał Anioł zob. Buonarroti Michelangelo
 Mickiewicz Adam 291
 Mier Wojciech 199, 211, 216
 Mierzwa Michał 89
 Mikołaj z Wilkowiecka 71, 72
 Mikołajko Zbigniew 83
 Mikulski Tadeusz 32, 148
 Miremont Anne-Marie-Madeleine d' Aubourg de 266
 Miszalska Jadwiga 194
 Molière (właśc. Jean Baptiste Poquelin) 222
 Molski Marcin 211
 Montpensier Anne Louise d'Orléans de 268
 Morawski Franciszek 100, 107
 Morel François 269
 Morelowski Józef 165–178
 Morsztyn Hieronim 224
 Morsztyn Jan Andrzej 147, 224
 Mostowska Anna z Radziwiłłów, 1° v. Przeździecka 273–283
 Mostowski Tadeusz 282
 Moszczeński Adam 77–78
 Moszyński August Fryderyk 133
 Moszyński Konstanty 72
 Mozart Wolfgang Amadeusz 255, 257
 Mozga Jozafat 68
 Mroczek Katarzyna 225
- N**
 Nalepa Marek 298
 Napoleon I Bonaparte, cesarz Francuzów 294
 Naruszewicz Adam Stanisław 63, 116, 128, 131, 132, 136, 139, 147, 188, 199, 211
 Nawarecki Aleksander 101
 Nawrocki Witold 223, 235–236, 237
 Newton Izaak 36
 Nicefor I, św. 73
 Nider Jan 83
 Niebrzegowska Stanisława 108
 Niemcewicz Julian Ursyn 16, 17, 116, 128
 Niemcewiczówna 20
 Nieszporkowicz Ambroży 71
 Nora Pierre 261
 Nosko Jan 163
 Nowacki Dariusz 112, 114, 116, 122
 Nowakowska Alicja 247
 Nowicki Zdzisław T. 155
- O**
 Obirek Stanisław 166
 Ochab Maryna 223
 Ochocki Jan Duklan 20
 Ociezek Renarda 179, 197
 Ojciec d'Orléans zob. Rothelin Charles d'Orléans de
 Oldershaw Cally 112, 114
 Olszewski Mikołaj 77
 Onoszko Jan 106
 Opaliński Łukasz 147
 Orygenes (Origenes), Ojciec Kościoła 93
 Orzechowski Stanisław 74
 Ossolińscy, ród 286
 Ossoliński Jerzy 74
 Ostrożyna Anna z Boskich, 1° v. Bieńkowska 220
 Ostroróg Izidor 220
 Ostrowski Janusz A. 143
 Ostrożanka Wiktoria zob. Radziwiłłowa Wiktoria z Ostrorogów
 Otwinowska Barbara 102
 Owaniszewski Elekt 209
 Owidiusz (Publius Ovidius Naso) 73, 74, 167
 Ozouf Mona 261
 Ożóg Zenon 99
- P**
 Pac Feliks Jan 18
 Pac Magdalena 18
 Pac Marianna 18
 Pacholski Andrzej 215
 Paine Thomas 262
 Pajdzińska Anna 237, 246
 Palej (Palij) Semen 21
 Panasiuk Jolanta 243
 Panofsky Erwin 237
 Paprocki Dominik 71

- Pasquini Giovanni Claudio 46
Pater Paweł 51
Patro Magdalena zob. Patro-Kucab Magdalena
Patro-Kucab Magdalena 171–172, 219
Patrik, św. 82, 83, 84, 85
Paweł z Teb, Pustelnik, św. 66, 72, 73
Pawlak Zbigniew 80
Pawlata Małgorzata 139
Pawlik-Kwaśniewska Weronika 253
Pawłowiczowa Janina 16, 179
Pecold Kazimierz 16
Pelc Janusz 169
Pellegriin Nicole 230
Perozzi Antonio 74
Peruzzi Vincenzo 114
Pétion Jérôme 262
Pétion, chemik z Sèvres 135
Petlak Anna 191
Petrarca Francesco 73, 194
Phlipon, rodzina 261
Phlipon Gatien 265
Phlipon Marguerite Bimont 266, 267
Piątek Grzegorz 172
Piccolomini Enea Silvio de, późniejszy Pius II, papież 74
Piekot Tomasz 54
Piela Agnieszka 240
Pierre de Cluny, św. 81
Pietras Leander 66, 69
Pietraszko Stanisław 269
Pietsch Ulrich 131
Piles Roger de 206
Pindel Roman 81
Piron Alexis 237, 238, 239, 244, 246
Piskorz-Branekova Elżbieta 119, 124
Piwocka Magdalena 112, 114, 116, 122
Platon 226
Plaut (Titus Maccius Plautus) 74
Pluche Noël-Antoine 265
Podbereski Kazimierz, wojewodzie smoleński 21
Podsiad Antoni 99–100
Pokorski Innocenty 72
Pokrzywniak Józef Tomasz 287
Pol Wincenty 146
Polański Kazimierz 234
Pollak Roman 14
Pompadour Jeanne Antoinette Poisson de, markiza 206–207, 261, 244
Poniatowski Michał Jerzy 140
Poniński Franciszek 74
Pontano Giovanni 224
Pontis Louis de 268
Pope Alexander 205, 217
Popow Samanta 23
Pöppelmann Carl Fredrich von 41
Poprawa Marcin 54
Porter Roy 230
Posacki Aleksander 79
Potoccy, rodzina 23
Potoccy, ród 143
Potocka Elżbieta z Lubomirskich 113
Potocka Marianna z Kałskich 46
Potocki Ignacy 113, 199, 216
Potocki Stanisław Kostka 143, 199
Potocki Waclaw 147
Pots, chemik 134
Pouget Jean Henri Prosper 116
Poullain de La Barre François 266
Prażmowski Eligiusz 15–16
Prévost Antoine 254
Prokopczyk Beata 179
Prószyńska Zuzanna 134
Przewoski Piotr 91
Przeździecki Dominik 283
Przeździecki Michał 283
Przyklenk Joanna 92
Ptolemeusz Klaudiusz (Claudius Ptolemaeus) 73
Pusz Wiesław 168, 199, 201
Rabelais François 222
Rabowicz Edmund 203, 211, 214, 220, 222, 235
Racine Jean Baptiste 289
Raczyński Edward 230
Radożycka-Paoletti Maria 84
Radziwiłł Hieronim Florian 238, 250
Radziwiłł Józef Mikołaj 220

- Radziwiłł Karol Stanisław (Panie Kochanku) 16–17, 22
Radziwiłł Maciej 191
Radziwiłł Marcin Mikołaj 17, 220
Radziwiłł Michał Kazimierz (Rybeńko) 46
Radziwiłłowa Aleksandra z Bełchackich 220
Radziwiłłowa Wiktoria z Ostrorogów 220, 238, 250
Radziwiłłowie, ród 274, 282
Raecke Jochen 238
Raszewski Zbigniew 41, 42, 44, 49
Ratajczak Wiesław 296
Raynal Guillaume Thomas François 269
Regnard Jean-François 268
Regulski Jan 116
Rej Mikołaj 147
Richter Fryderyka 122, 261
Ristori Tommaso 44
Robespierre Maximilien Marie Isidore de 262
Roch, św. 91, 94, 97
Roćko Agata 8, 9, 11, 22, 127, 153, 302
Rogaliński Ludwik 134
Roland de La Platière Jean-Marie 261, 262
Roland de La Platière Jeanne-Marie 261–271
Rollin Charles 265
Rospond Stanisław 98
Rössner Stephan 163
Rot Ewa 186
Rothelin Charles d'Orléans de 274
Rousseau Jean-Jacques 215, 255, 260, 262, 270, 275, 278
Rozdrażewski Franciszek 18
Rożek Michał 241
Różyło Anna 92
Rudnicki Dominik 101
Rysiński Salomon 241
Ryszkiewicz Andrzej 44
Ryś Maria 103
Rzempołuch Andrzej 148
Sade Donatien-Alphonse-François de 213, 214–215
Sadlik Magdalena 296
Saint-Réal César Vichard de 265
Sajkowski Alojzy 46
Salij Jacek 103
Sánchez Thomas 72
Sanguszko Janusz Modest 220, 222, 238, 249
Sanguszko Paweł Karol 220
Sanguszkowa Barbara z Duninów 128, 188, 220
Sanguszkowa Karolina z Gozdzkich 220, 238, 249
Sanguszkowie, rodzina 128, 220
Sannazaro Jacopo 167
Sapieha Michał Franciszek 21
Sapieżyna Elżbieta z Branickich 290
Sarbiewski Maciej Kazimierz 74
Sasowie zob. August II Mocny, August III Sas
Sawicka Grażyna 234
Scaino Antonio 28
Scarron Paul 268
Scheller Max 99
Schenk Waław 101
Schleidt Wolfgang 227
Schmitt Jean-Claude 83
Schulz Friedrich 23–24, 113, 295, 296
Schürer Johann Georg 45
Schuster-Šewc Heinz 239
Schütter Franciszek 134
Secundus Johannes (Jan Everaerts) 224
Seneka Młodszy (Lucius Annaeus Seneca Minor) 74
Serejski Marian Henryk 40
Sękowski Roman 168
Sęp Szarzyński Mikołaj 224, 227
Sienkiewicz Jerzy 90, 91, 94, 97
Sieradzka Anna 287
Sikorski Jerzy 148
Simm Maria 79
Sinko Tadeusz 31
Sinko Zofia 209, 210, 256, 273
Sitkowa Anna 179

- Skalski Piotr 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74
Skarga Piotr 73
Skarżyńska Anna 90, 127
Skudrzyk Stanisław 79
Skwarczyński Zdzisław 295
Sławiński Janusz 210
Smoleński Władysław 40, 51, 82, 299
Smuglewicz Franciszek 135
Snarski, starosta zaborowski 199
Snopek Jerzy 211–212, 213, 236–237, 242
Sobeczko Helmut 99
Sobieraj Tomasz 296
Sobiński Kazimierz 135–136
Sofokles 289
Sokolski Jacek 84
Sokołowska Jadwiga 13, 167
Sołtys Angela 140
Somerset Henry Charles FitzRoy, VIII książe Beaufort 28
Spinoza Baruch 105
Stachowicz Stanisław 92
Stanisław August Poniatowski, król polski 32, 42, 44, 50, 60, 61, 63, 78, 116, 122, 131–133, 134, 136, 145, 146–147, 148, 149, 162, 193, 221, 236, 286, 290, 291, 292, 299
Stanisław ze Skarbimierza 77
Stanisław ze Szczepanowa, biskup, św. 72
Starczewska Krystyna 228
Starowolski Szymon 72, 73
Starzyński Stanisław 212
Stasiewicz Krystyna 8, 17, 127, 128, 148, 152, 153, 158, 162
Stasiewicz-Jasiukowa Irena 165
Staszewski Jacek 41
Staszewski Kazimierz Piotr (Kazik) 241
Staszic Stanisław 100, 103, 107, 230, 275, 277
Stefan Batory, król polski 166
Stella Jacques 36
Stęszewski Jan 44
Strobiszewski Kazimierz 17
Strożek Anna 139
Stróżyński Tomasz 230
Suchodolski Bogdan 230
Sulimierski Filip 43
Sułowski Zygmunt 101
Suwała Halina 269
Swetoniusz (Caius Suetonius Tranquillus) 74
Szczęsny Stanisław 166, 192
Szenic Stanisław 290
Szotarewicz Bartłomiej 71, 72, 73
Szpak Jacek 65, 68, 70, 72, 73, 74, 75
Sztachelska Jolanta 199
Szykowski Leonard 19, 44
Szymanowski Adam 78
Szymczak Mieczysław 234
Szymkiewicz Samuel 42
Szymonowicz Szymon 182
Szymor Marta zob. Szymor-Rólczak Marta
Szymor-Rólczak Marta 179, 180, 182, 185, 188, 190
Szyzkowski Mikołaj 151
Śliwa Joachim 143
Śmigiera Janusz 90
Śniegucka Agnieszka 273
Świątoniowska Dominika 203
Świdorski Jędrzej 106
Świerczyńska Dobrosława 189
Świerzawski Wacław Józef 89
Świeży Janusz 187
Świrko Sabina 189
Świrko Stanisław 189
Tacyt (Publius Cornelius Tacitus) 74
Tańska Klementyna zob. Hoffmanowa Klementyna z Tańskich
Targosz-Kretowa Karolina 40
Tarnowski Jan 242
Tasso Torquato 268
Tatarkiewicz Władysław 134
Tatarska Janina 44
Tekla, św. 59
Teokryt (Theokritos) 167, 182
Tepper Piotr 132
Terecy Grzegorz 66, 71, 72

- Tęczyńscy, ród 286
 Toczyńska Magdalena Bożena 111, 302
 Tokarski Ryszard 236
 Tomasz z Akwinu, św. 59
 Tomasz z Kempis 73
 Toruchowicz Alojzy 71
 Tourne Bride Jacques 32
 Trembecki Stanisław 199, 211, 212, 216,
 219–231, 233–251
 Tremo Paolo 146–147
 Troy Jean-François de 207, 217
 Trybuś Jarosław 172
 Trzeciecki Andrzej 172
 Turkowski Tadeusz 282
 Turnau Irena 40
 Turner Alice K. 84
 Twardowski Samuel 74
 Tynecka-Makowska Słowinia 184
 Tyrała Robert 90
 Tyrpa Anna 234
 Tyszkiewicz Antoni 92
 Tyszkiewicz Eustachy 193
 Tyzenhauz Benedykt 22
- Źliaz Stanisław 172
 Urban I, papież, św. 59
 Urbańska Monika 273
 Urbański Stanisław 90
- Valeria Messalina, cesarzowa rzymska
 244
 Velly Paul François 268
 Vertot René Aubert de 265
 Vigarello Georges 230
 Vigne Henry de 32
 Villeneuve Gabrielle-Suzanne Barbot de
 251
 Vitalis Orderyk 83
 Voltaire (właśc. François-Marie Arouet)
 270, 289
 Vovelle Michel 261
- Wachlowska Irena 262
 Wagner Joseph 25
 Walecki Wacław 168
- Walińska Marzena 179
 Wargawski Anastazy 72
 Wargocka Elżbieta 90
 Warzenica-Zalewska Ewa 286, 288, 297
 Wasylewski Stanisław 146
 Weininger Otto 254
 Wergiliusz (Publius Vergilius Maro) 74,
 167, 188
 Wettynowie (Wettinowie), dynastia 39, 41
 Węgierski Tomasz Kajetan 209, 211
 Węgrzecki Adam 99
 Węgrzynowicz Antoni 72
 Węsierska Małgorzata 250
 Węzyk Rafał 71
 Widłak Stanisław 225
 Wieczorkiewicz Bronisław 147
 Wielowiejski (Wielowieyski) Stefan 84
 Wierzbicka Karyna zob. Wierzbicka-Mi-
 chalska Karyna
 Wierzbicka-Michalska Karyna 41, 43, 45,
 50
 Wierzbicki Andrzej 40
 Willaume Juliusz 16
 Wincenty à Paulo, św. (właśc. Vincent de
 Paul) 91, 93, 97
 Wincenty zw. Kadłubkiem 73
 Winiarski Jerzy 273
 Winnicka Katarzyna 51
 Winniczuk Lidia 244
 Wirtemberska Maria (właśc. Maria
 von Württemberg de Montbéliard
 z Czartoryskich) 274
 Wit Zbigniew 89
 Witkowski 18
 Władysław IV Waza, król polski 40, 46
 Wodzicki Stanisław 203, 204–205, 211
 Wojsznarowicz Jan 73
 Wojtak Maria 99, 108
 Wojtowicz Witold 100
 Wojtyńska Wanda 147
 Wolf Karol 134
 Wolska Barbara 139, 179, 188, 192, 199
 Wolter zob. Voltaire
 Wołoszyński Roman 148
 Woronicz Jan Paweł 108

- Wosiński 18
Woyna Franciszek Ksawery 199
Woźniak Monika 194
Wójcicki Jacek 188
Wróbel Henryk 238
Wróbel Zdzisław 229
Wujek Jakub 234
Wybranowska Salomea 15
- X.B.W. zob. Krasicki Ignacy
- Zabłocki Franciszek 16, 105, 179–190,
242
Zachariasiewicz Jan 285
Zacharska Jadwiga 296
Zadrożyńska Anna 156, 228
Zahorski Andrzej 40, 291
Załęska Wanda 131
Załuski Józef Andrzej 101, 102
Zamoyski Jan 277
Zasławska Danuta Natalia 143
Zatorski Tadeusz 106
- Zawadzki Józef 273, 282
Zawadzki Waclaw 24, 113, 296
Zawisza Barbara 21
Zawisza Krzysztof 20, 21
Zawisza Teresa z Tyszkiewiczów 21
Zbudniewek Janusz 68
Zgorzelski Czesław 108
Zgółka Tadeusz 221, 234
Zielińska Marta 297
Zieliński Andrzej 194
Zienkowska Krystyna 291
Ziomek Jerzy 215
Zocchi Giuseppe 25–36, 301
Zygmunt II August, król polski 17
- Żakowska Ewa 131
Żeleński Tadeusz Boy 234
Żórawska-Witkowska Alina 44, 45, 48,
49
Żukowska Justyna 157
Żukowska Kazimiera 13
Żwawiak Agnieszka 90

Indeks zestawiała
Małgorzata Marcinkowska

Every-day and occasional life of the Enlightened

1

Pleasures, passions and preferences

Summary

The first part of this joint publication, derived from the Poland-wide interdisciplinary conference of the academics and academic youth at all levels, includes twenty-one articles mainly devoted to various aspects of the ordinary nature, and to some extent, also occasional moments of lives of people in the 18th century. The issues dealt with in this work correspond to the latest research tendencies within the historical research area. The authors concentrated on above all various pleasures and passions of the Enlightenment people, inscribing into the established rhythm of everyday living, but also bring a series of aspects and manifestations of interesting preferences, entertainment, games and other issues having all the hallmarks of the festive, occasional and exceptional phenomena closer.

The article by Agata Roćko, opening the volume, outlines perspectives from which the products of the material culture in the 18th century are perceived nowadays, deriving from necessity, luxury or snobbery, and being peculiar hallmarks of such values desired by the Polish gentry as position, splendour, and honours. Barbara Arabas, basing on pictures and graphics by Giuseppe Zocchi from the Opificio delle Pietre Dure museum in Florence, discusses outdoor games (among others playing on the swing, badminton, arch shooting, and billiards) that were very popular in the 18th century and have retained topicality until now. Another form of entertainment was touched upon by Adam Bukowski, paying attention to the activity of Warsaw Opera houses at the time of August III. Looking at various problems connected with the royal stage from the perspective of the public allowed him to bring particular spectator behaviours closer, as well as draw a conclusion on an early-democratic nature of the court theatre of the last Wettin on the Polish throne. Interests people in the 18th century manifested in prognostics, issued for the purposes of calendars popular at that time, confirm Katarzyna Winnicka's inquiries who compares numerous editions of the very publication those days. Bringing the choice and composition of the contents in the very publication closer, the author looks for the reasons of the astonishing career ascribed to the very work in the 18th

century, re-issued in an almost unchanged form. The circle of interests of people in the 18th century is also considered by Jacek Szpak reflecting upon organization, structure and development of libraries of the Polish Paulines in the 18th century. The analysis of manuscript library inventories coming from 11 convents is a basis for conclusions on an intellectual level of monks, as well as their reading needs and preferences.

Another group of texts is initiated by Danuta Kowalewska, devoted to Jan Bohomolec's struggle with faith in visits of guests from the beyond popularised in the Enlightenment period. The author brings the relations concerning visions closer, and synthetically presents the priest's arguments who was trying to combine the idea of progressive trends of the Enlightenment with the doctrine of the Catholic Church. Małgorzata Marcinkowska, on the other hand, discussed various aspects of everyday life inscribed in poetic prayers of writers in the 18th century and at the beginning of the 19th century. Her considerations included the following common areas of conversation with God: time, death, work, nature, and interpersonal relations. Works written for the purposes of passion services, on the other hand, caught Anna Malińska's attention, who made a comparative analysis of three publications of this type, looking for prototype elements in their construction taken into account in later analogical works.

Two following articles consist of detailed and synthetic discussions of the issues connected with the material shape and role of the luxurious choices in life of the society in the Enlightenment period. Interesting remarks presented by Magdalena Bożena Toczyńska concerning jewellery at that time, and in-depth considerations made by Agata Roćko, concentrating on various manifestations of fascinations people in this very period had with porcelain, enriches an attractive illustrative material. Beata Garlej, on the other hand, bases her considerations on two novels by Ignacy Krasicki, covering fundamental changes that took place in culinary preferences of the gentry society those days. The author paid attention to relations between attachment to the native cuisine as well as food habits and interest in foreign specialties. Magdalena Górowska worked on descriptions and praises of feasts, entertainment and recreation in a friend's circle, located in the reality of Spas village, retained in poetry by father Józef Morelowski. The sources of inspiration of the Arcadian convention used by the Jesuit poet from Połock are looked for by the author in the tradition from Czarnolas.

The next, numerous series of dissertations, cover ways of perceiving and expressing love and eroticism in poetry by the renowned and less known authors in the Enlightenment era. Beata Prokopczyk deals with the very issue, analyzing idyllic by Franciszek Zabłocki noticing both shepherds' elements and Arcadian motives, as well as clear elements of the native colouring, overcoming the schematic nature of an idyllic convention. Anna Petlak, on the other hand, analysed works by Wincenty Ignacy Marewicz, being a literary documentation of love the poet felt for Barbara Jelska, a daughter of the starost in Pińsk at that time. The author placed the writer in biography and discussed the main issues dealt with by him in relation with the feelings felt for the beloved, thus, paying attention to a complex genological nature of the works under investigation. Dominika Świątoniowska, on the other hand, referring to the elements of the world of eroticism and tales, placed her reflection on the rococo works by the Enlightened writers in an interestingly characterised space of the boudoir, as well as in the monastery scenery. In the vision of love, outlined in texts, she looks for serious questions on the nature of a human being and the possibility of its subjugation as the source of pleasure

and play. The last two articles in this series of works are devoted to the erotic writings by Stanisław Trembecki, functioning in the manuscript circulation. Magdalena Patro-Kucab, on the other hand, made a detailed analysis of two epithalamions, paying attention to the allusive and modern nature of the poetics of description of the scenes of sexual relations of the newly-wed, accentuating the common right of a man and woman to physical pleasures. Grażyna Filip, on the other hand, conducted a linguistic typology and analysis of erotic lexis and metaphors of the works written by a royal chamberlain, functioning in a narrow aristocratically-informal circulation.

In the last group of texts the authors describe literary profiles of women of the „age of lights“, concentrating on the aspects of their functioning in various social groups. Weronika Pawlik-Kwaśniewska, making use of the categories worked out by long-lasting feminism, presented a titled character of one of the novels by Michał Dymitr Krajewski as the subject of an educational experiment initiated by a father. Jacek Gładzewski, on the other hand, basing on diary records by Marie-Jeanne Roland outlined her image in a detailed way, in which the authentic fascination with literature shaping the author's opinions on religion, morality and revolution, plays a significant role. Monika Urbańska observes the creation of the female characters in novels, paying, at the same time, attention to an educational and moralizing dimension of these performances, sometimes inspired by the writer's biography. The text closing the volume by Jolanta Kowal pays attention to the images of women outlined in one of the novels by Józef Ignacy Kraszewski. She brings the methods by means of which the writer exposes immorality, the lack of patriotism and degenerated traditions of the representatives of aristocracy closer on the one hand, and pure morality of the representatives of other social groups on the other.

La vie quotidienne et des moments exceptionnels des Lumières

1

Loisirs, passions, goûts

Résumé

La première partie de cette publication collective, issue du colloque polonais interdisciplinaire des chercheurs universitaires et des jeunes chercheurs de tous les grades, comprend vingt-et-une dissertations consacrées avant tout aux différents aspects du quotidien, et dans une certaine mesure aussi aux moments exceptionnels, de la vie aux XVIIIe siècle. La problématique abordée dans ces études correspond aux tendances de recherches les plus modernes dans le domaine d'histoire. Les auteurs se sont concentrés avant tout sur des loisirs et des passions des gens de l'époque des Lumières, qui s'inscrivaient dans le rythme établi de la vie quotidienne, mais ils se sont aussi penchés sur des aspects intéressants des goûts, des loisirs, des jeux et autres occupations qui manifestent visiblement leur caractère distinctif des phénomènes inhabituels, exceptionnels, de fête.

La dissertation d'Agata Roćko, qui ouvre le volume, esquisse des perspectives adoptées à présent dans la perception des biens de la culture matérielle du XVIIIe siècle, résultant de la nécessité, de l'excès ou du snobisme ; ils évacuent la signification des valeurs désirées par la noblesse polonaise, telles que la position, la splendeur, les honneurs. Barbara Arabas, en se rapportant aux toiles et aux graphiques de Giuseppe Zocchi du musée florentin Opificio delle Pietre Dure, présente des jeux de plein air (entre autres la balançoire, le badminton, le tir à l'arc, le billard), qui bénéficiaient d'une grande popularité au XVIIIe siècle et qui la gardent jusqu'au présent. Adam Bukowski s'occupe d'une autre forme de divertissement, à savoir l'opéra de l'époque d'Auguste III de Saxe. La présentation de différents problèmes, liés à la scène royale, de la perspective des spectateurs permet d'expliquer leurs comportements concrets ; l'auteur en tire aussi la conclusion sur le caractère démocratique du théâtre royal du dernier Wettin sur le trône polonais. L'étude de Katarzyna Winnicka prouve l'intérêt pour l'art de pronostique, publié dans les calendriers, populaires à l'époque. L'auteur compare de nombreuses éditions de ce type de publication au XVIIIe siècle.

En rapprochant le choix et la composition du contenu dans ces textes, l'auteur cherche la cause d'une carrière éblouissante, qu'a faite cette oeuvre baroque, reprise

dans sa forme presque intacte, à l'époque des Lumières. Les études de Jacek Szpak se concentrent sur les intérêts de lecture des gens de l'époque, l'auteur observe l'organisation, la structure et le développement des bibliothèques des Paulin polonais au XVIIIe siècle. L'analyse des inventaires en manuscrits de onze couvents est le point de départ pour formuler la conclusion sur le niveau intellectuel des religieux, leurs besoins et intérêts de lecture.

Le groupe suivant de dissertations s'ouvre avec le texte de Danuta Kowalewska, consacré aux luttes de Jan Bohomolec contre une croyance, fréquente à l'époque des Lumières, aux visites des venus de l'au-delà. L'auteur rapporte les relations sur des apparitions et présente de manière synthétique l'argumentation du prédicateur qui cherchait à réconcilier les idées des courants modernes des Lumières avec les doctrines de l'Église catholique. Małgorzata Marcinkowska présente de divers aspects du quotidien inscrits dans des prières poétiques des littéraires du XVIIIe et du début du XIXe siècle. Elle étudie dans son texte les espaces communs de conversations des écrivains avec Dieu suivants : temps, mort, travail, nature et relations interpersonnelles. La production artistique créée pour les messes de la Passion a attiré l'attention d'Anna Malińska, qui a fait une analyse comparative de la composition de trois types d'imprimés, en cherchant dans leur construction des éléments prototypes, présents dans des oeuvres analogiques postérieures. Deux textes suivants comprennent des présentations précises et synthétiques, liés à la forme matérielle et au rôle des produits de luxe dans la vie de la société des Lumières. Les remarques intéressantes de Magdalena Bożena Toczyńska sur les bijoux de l'époque, ainsi que les réflexions d'Agata Roćko, concentrées sur de différentes manifestations de la fascination des représentants de l'époque par la porcelaine, sont enrichies d'images attirantes. À l'exemple de deux romans d'Ignacy Krasicki, Beata Garlej démontre des changements principaux qui ont eu lieu dans les préférences culinaires de la société de noblesse sous le règne de Stanislas. L'auteur attire l'attention sur des relations entre eux : l'attachement aux plats et aux habitudes culinaires nationaux est opposé à l'intérêt pour des délices étrangères. Le texte de Magdalena Górowska concerne les descriptions et les éloges des festins, des loisirs et des récréations dans un cercle amical, fixées dans la poésie de Józef Morelowski et situées dans la réalité de la campagne de Spas. L'auteur cherche les sources de l'inspiration de la convention acadienne, employée par le poète jésuite, dans la tradition de Czarnolas.

Dans la partie suivante un ensemble important se forme des textes abordant des manières de percevoir et d'exprimer l'amour et l'érotisme, de même dans la poésie des poètes éminents, que ceux moins connus de l'époque des Lumières. Beata Prokopczyk entreprend ce sujet, en analysant des bucoliques de Franciszek Zabłocki, où elle voit de même des éléments pastoraux et des motifs acadiens, que des éléments visibles de la couleur locale, qui rompent avec les schèmes de la convention idyllique. Anna Petlak soumet à l'analyse des oeuvres de Wincenty Ignacy Marewicz, qui sont une documentation littéraire de son amour pour Barbara Jelska, la fille du contremaître de Pińsk. Elle a inséré dans la biographie de l'écrivain et a expliqué des questions principales, posées par lui à propos de l'amour pour sa bien-aimée, en prenant en considération le caractère génologique compliqué des oeuvres analysées. Dominika Świątoniowska, en se rapportant aux éléments du monde représenté des poèmes d'amour et des contes, situe la réflexion sur la production littéraire des écrivains des Lumières dans l'espace du boudoir, caractérisé de manière frappante, ainsi que dans le monastère. Elle cherche dans la vision

de l'amour, comme source du plaisir et de la joie, des questions sérieuses sur la nature humaine et sur la possibilité de l'assujettir. Les deux derniers textes de cette partie du volume sont consacrés à la production littéraire de Stanisław Trembecki, fonctionnant en manuscrit. Magdalena Patro-Kucab soumet à une analyse détaillée deux épithalames, en attirant l'attention sur le caractère allusif et moderne de la poétique de description des scènes des rapports des nouveaux mariés, qui accentuent le droit commun de l'homme et de la femme aux plaisirs charnels. Grażyna Filip propose une typologie linguistique et une analyse du lexique érotique et des métaphores dans les oeuvres du chambellan royal, fonctionnant dans un cercle social étroit de la société aristocrate.

Dans la dernière partie du volume, les auteurs se penchent sur les silhouettes littéraires des femmes de l'époque des Lumières, en se concentrant sur les aspects de leur fonctionnement dans de différents groupes sociaux. Weronika Pawlik-Kwaśniewska emploie des catégories élaborées par les vagues du féminisme pour présenter la protagoniste du roman de Michał Dymitr Krajewski comme objet d'une éducation expérimentale, initiée par le père. Jacek Gładzewski, à la base des notes de mémoires de Marie-Jeanne Roland, esquisse avec précision son image, où la fascination par la littérature, qui a formé ses opinions sur la religion, la moralité et la révolution, occupe une place principale. Monika Urbańska observe une création des silhouettes des femmes dans des romans, en attirant l'attention sur l'aspect éducatif et moralisant de ces représentations, parfois inspirées de la biographie de l'écrivain. Dans le texte qui clôt le volume, Jolanta Kowal se concentre sur les images des femmes esquissées dans un des romans de Józef Ignacy Kraszewski. Elle présente des méthodes à l'aide desquelles l'écrivain expose la dépravation, le manque de patriotisme et des moeurs dénaturées des aristocrates d'un côté, et une moralité irréprochable des représentantes des autres couches sociales de l'autre.

Redaktor Magdalena Białek
Projektant okładki Paulina Dubiel
Logo na okładce Łucjan Dyląg
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Aleksandra Gaździcka
Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2201-8
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-2370-1
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
[e-mail: wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 20,5. Ark. wyd. 23,0.
Papier Alto 80 g/m², vol. 1,5
Cena 32 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Przedsięwzięcie samo, zmierzające do rozszerzenia zainteresowań humanistycznych wśród młodzieży akademickiej i do zapoznania szerokiego kręgu humanistów z problemami badań epoki oświecenia, należy przyjąć z satysfakcją i uznaniem. Również wybór obszaru problemowego konferencji i tomu jest bardzo trafny: z jednej strony koresponduje on z najnowszymi tendencjami badawczymi nauk historycznych, z drugiej zaś – może wzbudzić zaciekawienie nie tylko specjalistów, ale również osób zainteresowanych przeszłością i jej poznawaniem w aspekcie najbliższym człowiekowi współczesnemu, a więc sprawami życia codziennego, radościami, upodobaniami i pasjami ludzkimi.

Teresa Kostkiewiczowa